

A topik vizsgálata az északi manysiban

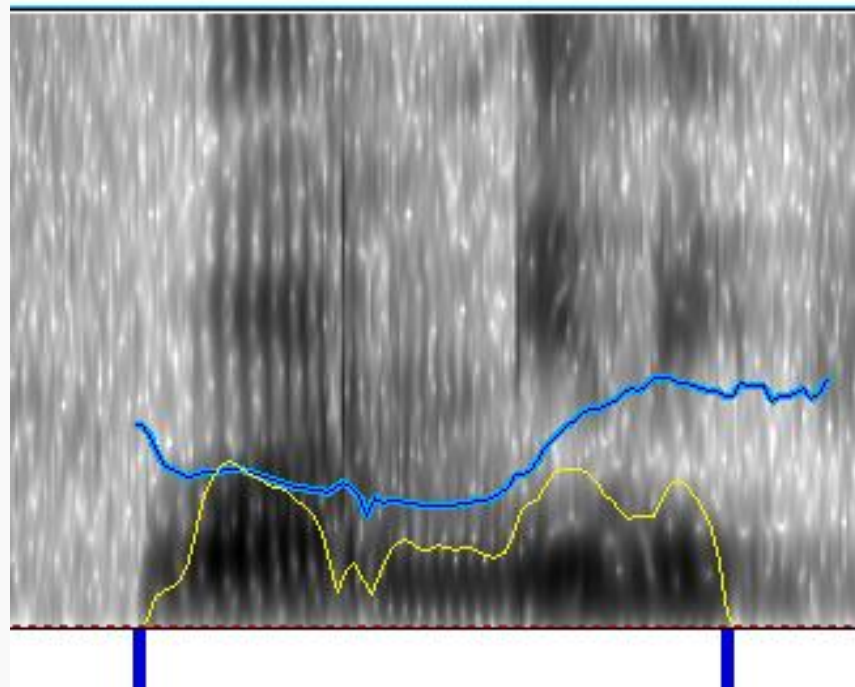
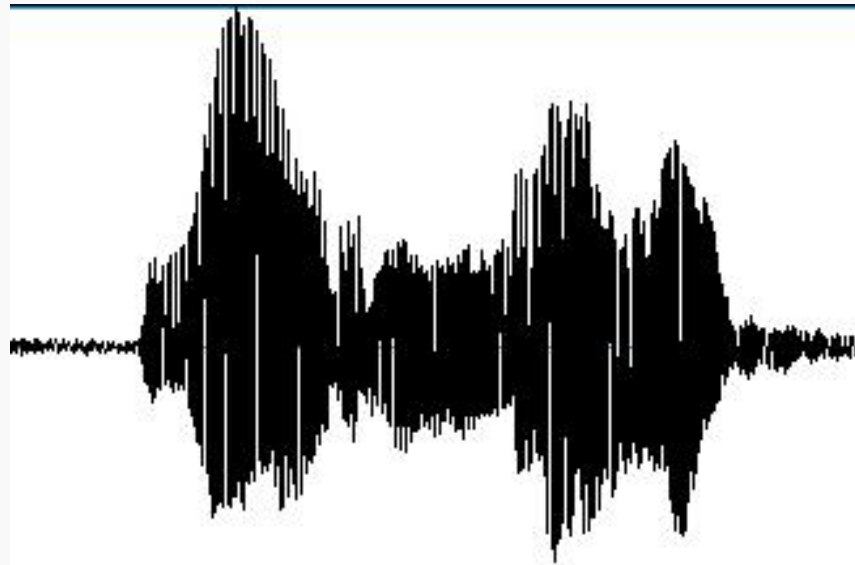
Németh Szilvia

A Magyar Nyelvtudományi Társaság felolvasó ülése

2016. 05. 24.

Az intonációs egységek

- egy koherens
intonációs kontúr
alá eső
beszédegységek

Az intonációs egység

- azért alapegység, mert
 - időben nagyobb állandóságot mutat, mint más egységek (pl. a mondatok, elemi mondatok) (Chafe 1994)
 - akusztikailag nagyobb állandóságot mutat, mint más egységek (pl. beszédszakaszok) (Váradi 2013, Kugler-Markó 2014)
 - a percepció tesztek során nagyobb egyetértéssel azonosítják a résztvevők, mint más egységeket (pl. a beszédszakaszokat, virtuális mondatokat) (pl. Kugler-Markó 2014)
- akkora, amekkorát az echoikus memória (ami a hallott információk feldolgozásáért felelős) kezelni tud
 - kb. 4 másodperces hatóköre van (Sperling 1960)
 - ebből adódik az 1 intonációs egység/1 új idea kényszer (Chafe 1994)
 - mások is (Givón)

Chafe figyelemáramlás-modellje és az aktivációs költség

- Mekkora mentális erőfeszítést (=költséget) jelent aktiválni (=a figyelem központjába helyezni) az adott ideát?
 - **aktivált:** a figyelem központjába helyezett idea
 - az aktuális (és akár előző) intonációs egységben is jelen lévő idea
 - **hozzáférhető:** könnyű a figyelem központjába helyezni
 - a diskurzus során már aktiválódott, de közben más ideák kerültek a figyelem központjába
 - mindig „kéznél lévő” ideák (a beszélőé és a hallgatóé, a fizikai környezet elemeié)
 - **új:** a diskurzusban teljesen új
 - nem jelenti azt, h az idea valójában ismeretlen a hallgató számára

Chafe topikfelfogása

- **topik:** olyan információegység, ami képes félig aktív maradni a diskurzus során
 - referenciák
 - állapotok/cselekvések/történetek ideái
 - ezek általában rövid ideig tudnak állandóak maradni a diskurzusban, így ritkák
- a diskurzus során jellemzően kevés ilyen idea van
 - a memória és az érdeklődés szab határt

A manysiban történt eddigi kutatások összevetése

Skribnik (2001)

- északi manysi
- mesék
- összes finit ige (2200 elemi mondat)
- az alany és a tárgy szófaja (főnév, névmás, zéró); igeragozás

Virtanen (2015)

- keleti manysi
- mitológiai szövegek, hősi és háborús történetek, mesék, medveénekek
- összes szemantikailag tranzitív ige (1200 mondat)
- az alany és a tárgy esetalakja (és szófaja); Px; igeragozás

A korábbi manysi kutatások Chafe modellje szempontjából

- módszerük:
 - mondatonként meghatározták az adott referencia
 - hogy folytonos-e a diskurzusban
 - topik vagy fókusz
 - a folytonosságának mértékét
 - elsődleges (diskurzus), vagy másodlagos (bekezdés)
- nem az aktivációs költséget, hanem a referenciák fontosságát vizsgálták
 - mert azt nem nézték az aktív – hozzáférhető – aktív ciklust

A referenciák fontossága és ennek kódolása

- = egy referencia milyen hosszan folytonos a diskurzusban

elsődleges topik	biztosan újra aktiválódik
másodlagos topik	hosszabb ideig aktív
	újra aktiválódhat

- a különböző fontosságú referenciák kódolása sok nyelvben eltér
 - indonéz: Hopper (1986)
 - angol: Wright – Givón (1987)
 - manysi: Skribnik (2001), Virtanen (2015)

A referenciák fontosságának kódolása a manysiban

- **alany és tárgy**
 - **alany:** a legfolytonosabb referencia (diskurzustopik, elsődleges topik) (Skribnik 2001, Virtanen 2015)
 - **tárgy:** a kevésbé folytonos referencia (bekezdéstopik, másodlagos topik) (Skribnik 2001, Virtanen 2015)
 - de tárgyként kódolódhat nem folytonos referencia is
- ez a megfelelés minden szerkezetben igaz (Virtanen 2012)

A referenciák fontosságának kódolása a manysiban

- a tárgyas ragozás a **tárgyként kódolt** referencia folytonosságának mértékét jelöli (Skribnik 2001, Virtanen 2015)
 - a referencia hosszan folytonos:
 - a tárgy nem jelenik meg vagy nem jelölt + tárgyas ragozás
 - a referencia kevésbé folytonos (csak a keleti manysiban):
 - a tárgy akkuzatívusszal jelölt + tárgyas ragozás
 - a referencia nem folytonos:
 - a tárgy jelöletlen + alanyi ragozás

A jelen kutatás célja

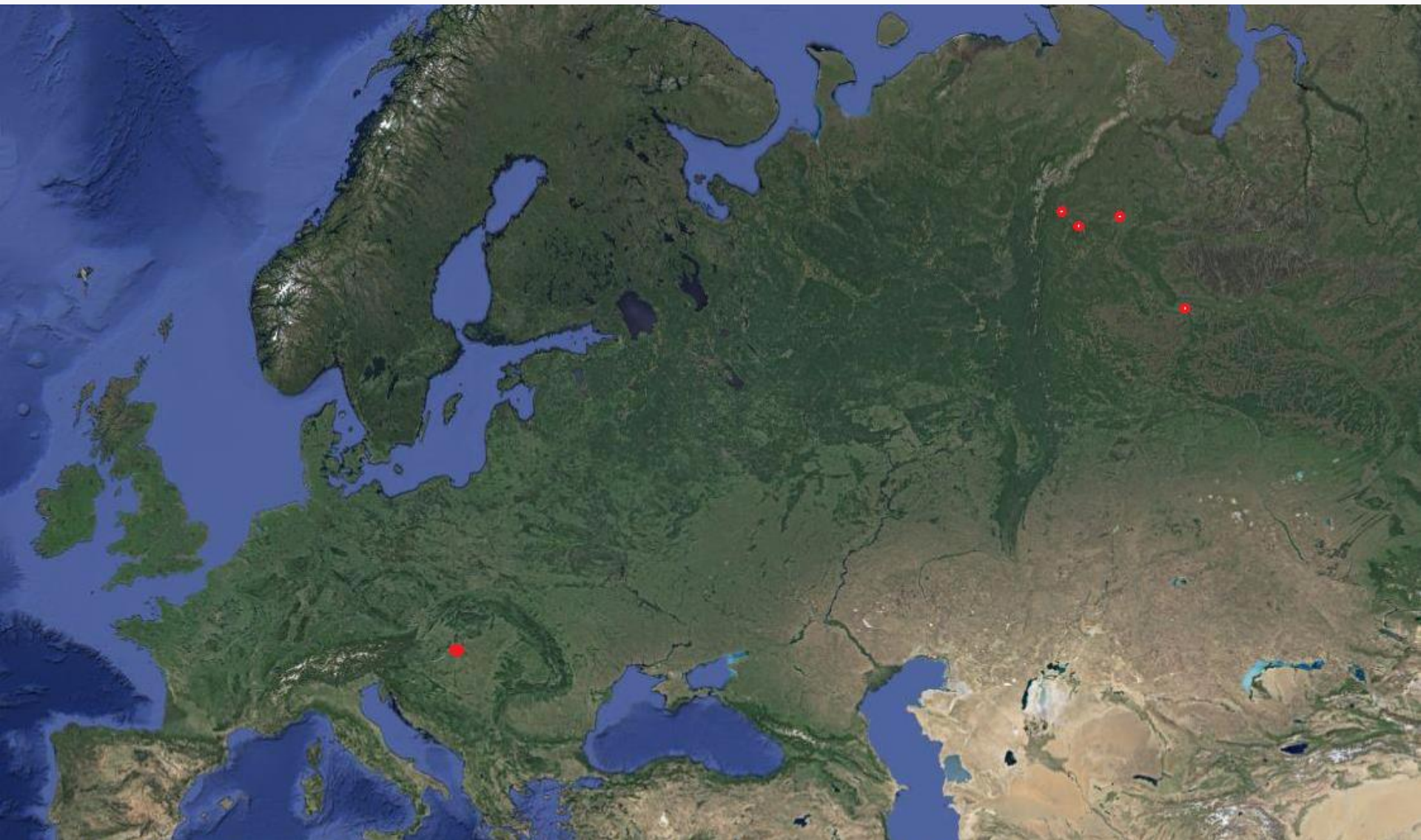
- Hogyan kódolódik a chafei értelemben vett topik?
 - NP, névmás, zéró + Px + Vx
- Ezeknek az eszközöknek mekkora a hatókörük?
- Mik pontosan a másodlagos fontosságú referenciák szerepe a beszédben?
 - A tárgyas ragozás megjelenésekor a tárgy vajon topik státuszú vagy csak hosszabb ideje aktivált?
- + a manysi intonációs egységek jellegzetességei, beszéd módok különbségei

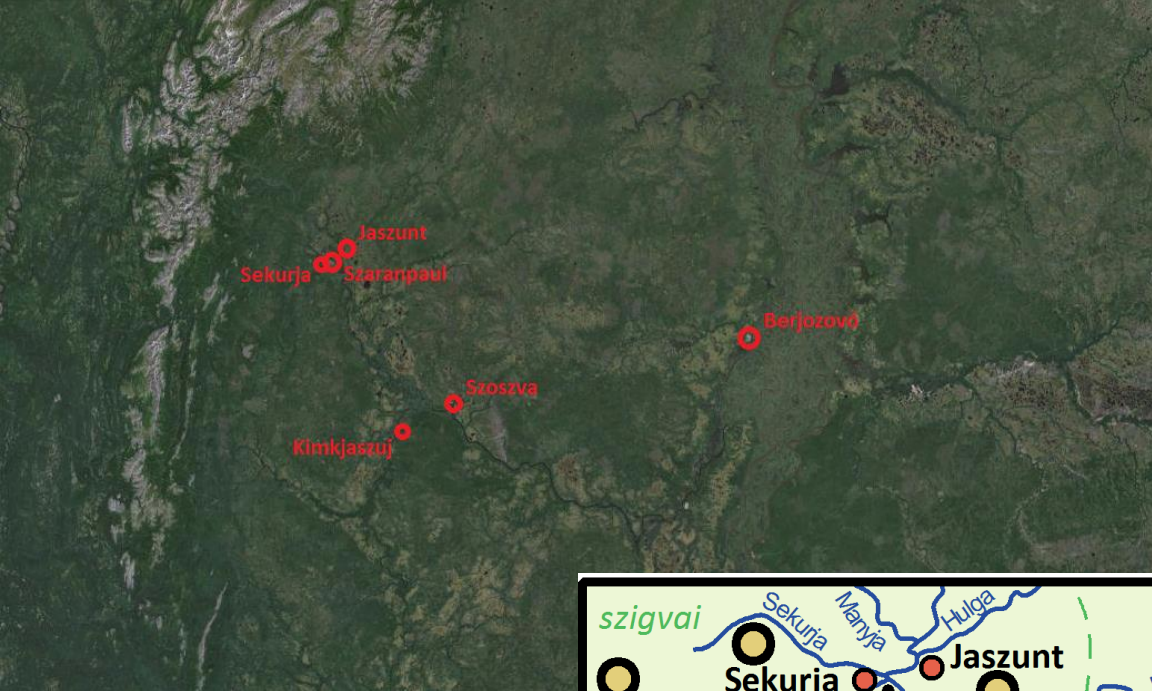
A kutatás anyaga

- Szalkai Zoltán dokumentum-filmes (2010 nyara)
 - 2 beszélő (nők) anyaga
- saját gyűjtés (2014 nyara, 3 hét)
 - A többnyelvűség megnyilvánulásai finnugor nyelvű közösségekben (FNN 107793) c. projekt keretében
 - Anastasia Saypashevával közösen
 - Svetlana Dinislamova segítségével
 - 14 beszélő anyaga(1 ff, 13 nő)
- összesen 16 beszélő

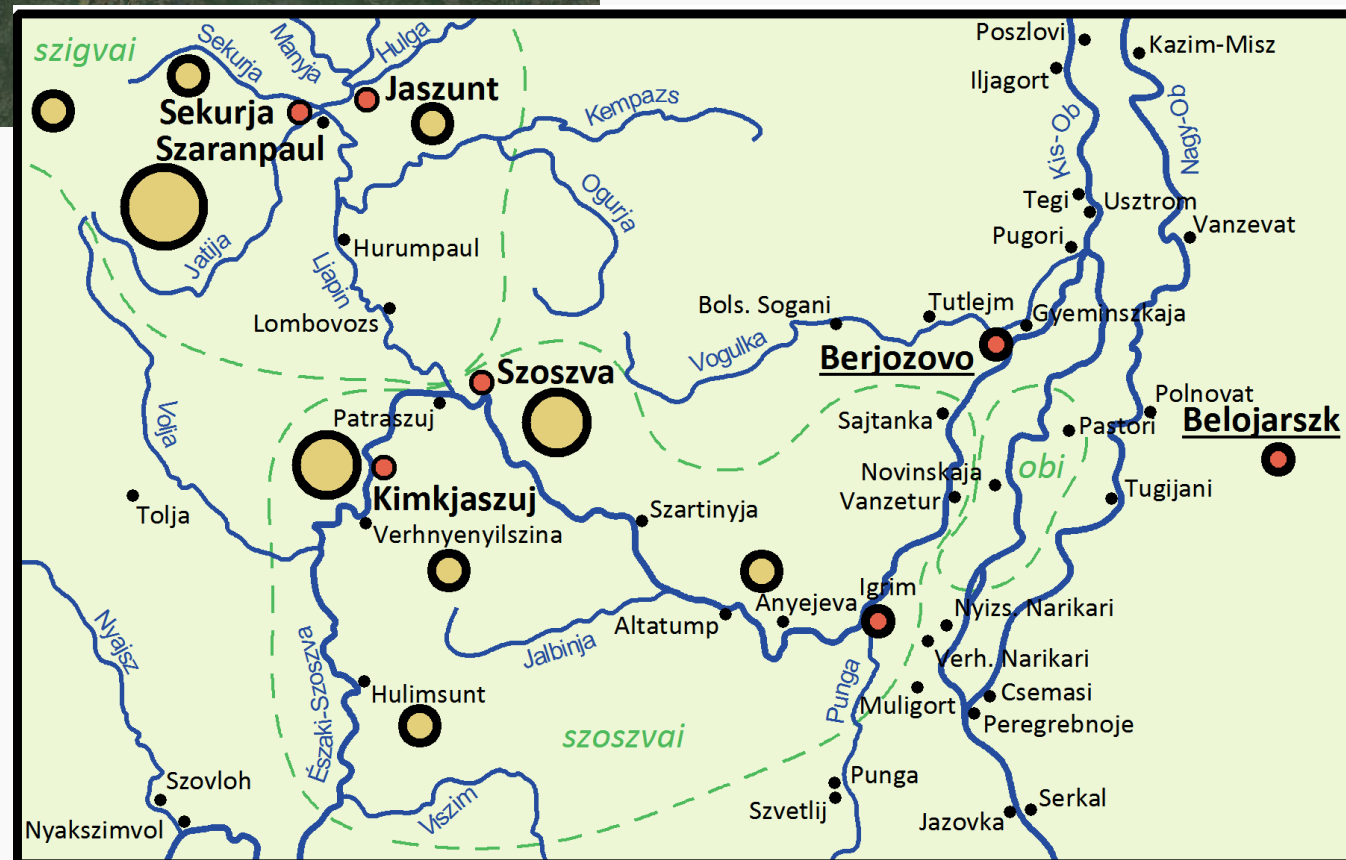

A 2014-es expedíció

- szigvaiak és szoszvaiak
- életkoruk:
 - 30-40 év: 4 fő
 - 41-60: 6 fő
 - 61-80: 6 fő

A topik felépítésének két elkülöníthető mintázata

konverzáció (elicitáció)

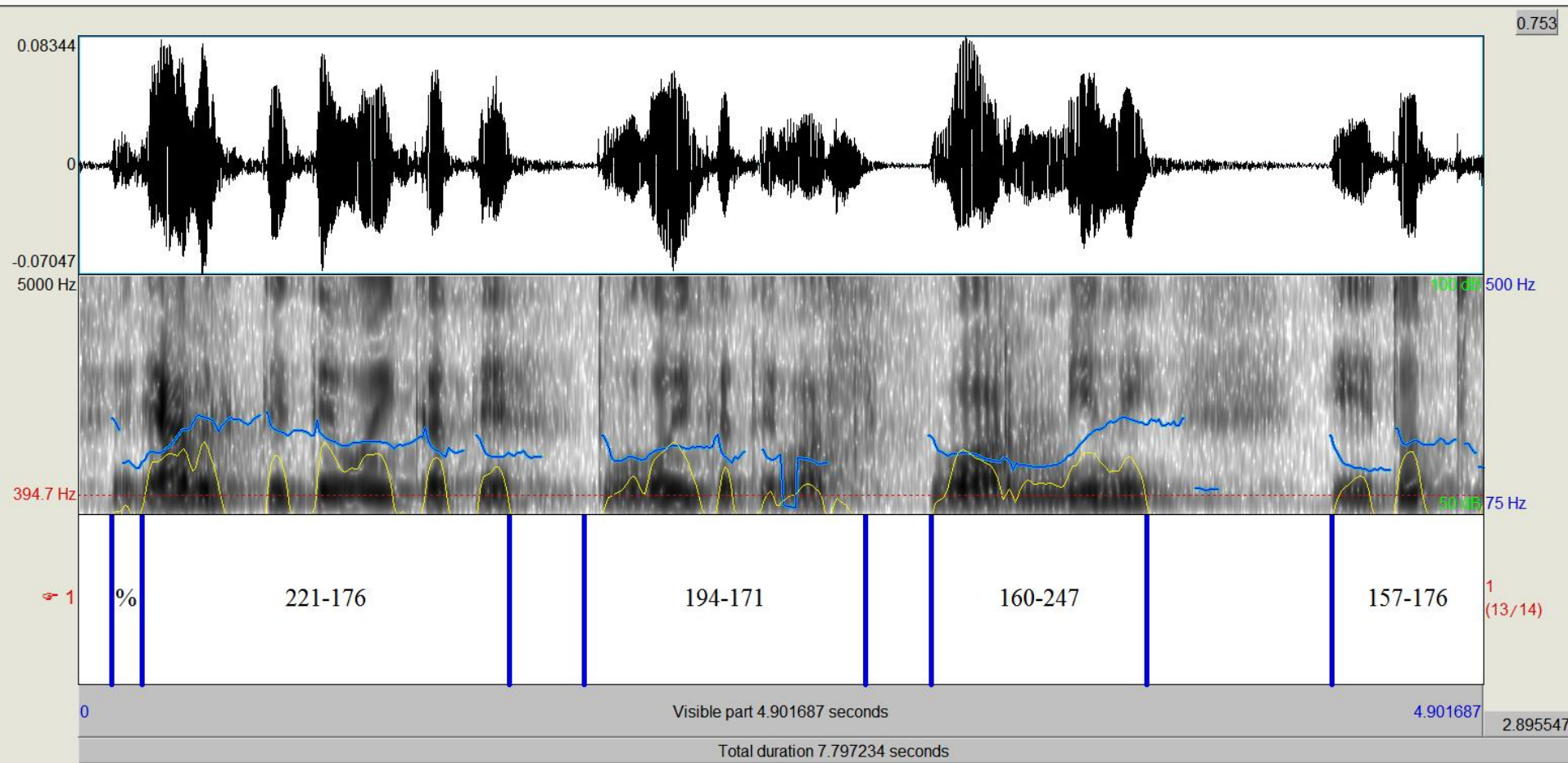
- a felterjesztő bevezeti az adott referenciát
 - a többiek megítélik az érdekességét és ha olyan, együtt kifejtik
- sok referencia jelenik meg, több topik is kiemelkedik
- 2-4 szereplős beszélgetések
 - anyanyelvi résztvevők
 - lehetőleg a témafelvetés sem tőlünk származik

monológ (narráció)

- szerkezetileg bevezetés/bonyodalom/tetőpont/megoldás/befejezés mintázatot követi (Labov – Waletzky 1967)
- általában kevés topik jelenik meg, de ezek tovább folytonosak
- minimum 2 percnyi folyamatos beszéd
 - a kérdésfelvetés tőlünk származik

Az annotálás menete – az intonációs egységek

- Praat szoftverrel (Boersma–Weenink 20016)
- szünetek, intonációs kontúr és hangsúly

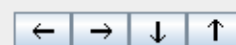

int.clear

% · л̋в̋ыльтытэ ойкатэ · тувыл ойкатэ ос · в̋орн мины · и тот в̋орт · олы · ты

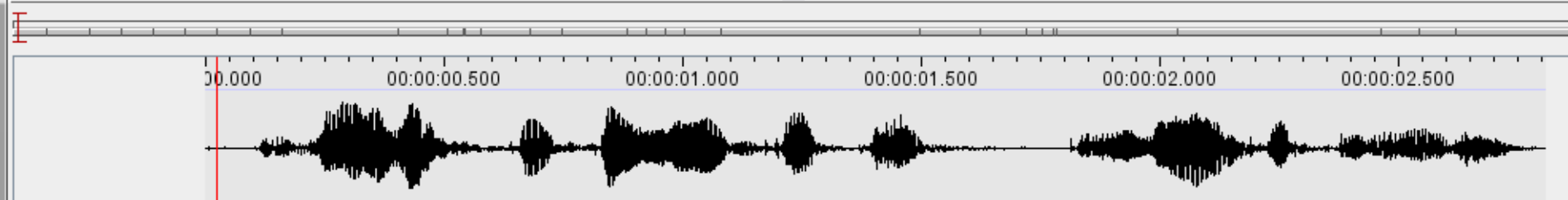
00:00:00.026

Selection: 00:00:00.000 - 00:00:00.000 0

☐ Selection Mode

☐ Loop Mode

	00.000	00:00:00.500	00:00:01.000	00:00:01.500	00:00:02.000	00:00:02.500
int.clear	%	л̋в̋ыльтытэ ойкатэ			тувыл ойкатэ ос	
int.type		sub			sub	
wd		л̋в̋ыльтытэ	ойкатэ		тувыл	ойкатэ ос
morf		л̋в̋ыльты	тэ	ойка	тэ	ос
morf.dic		л̋в̋ыльты	тэ	ойка	тэ	ос
glos		megnevez	prs.obj[sg].3sg	férj	pos[sg].3sg	
ideas		+001, 002@	#001, @002		#001, 002-	
cl		л̋в̋ыльтытэ ойкатэ			тувыл ойкатэ ос в̋орн мины	
trans.hu		szidja a férjét			aztán a férje megint bemegy az erdőbe	
cs						

Az annotálás menete

- ELAN szoftverrel
- az intonációs egységek annotálása
 - a töredékes és a csak diskurzusfenntartó egységeket később nem vizsgálom
- az elemi mondatok kijelölése
 - hogy mekkora arányban esnek egybe az intonációs egységekkel
- glosszázás
 - hogy a topikok kódolása kinyerhető legyen

Az annotálás menete – a topik-annotáció

- topik-annotáció
 - minden megjelenő referenciát számmal látok el
 - később egy script kinyeri azokat a referenciákat, amik
 - aktívak voltak, de minimum 20 mp-ig nem említődtek, majd újra aktiválódtak = topikok
 - 10 intonációs egységnél tovább aktívak

Irodalom

- Boersma, Paul – Weenink, David. 2016. Praat: doing phonetics by computer [*Computer program*]
- Chafe, Wallace. 1994. *Discourse, Consciousness, and Time - The Flow and Displacement of Conscious Experience in Speaking and Writing*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Hopper, Paul. 1986. Some Discourse Functions of Classifiers in Malay. In Craig, Colette ed., *Noun Classes and Categorization*. Amsterdam and Philadelphia: John Benjamins.
- Kugler, Nóra – Markó, Alexandra. 2014. A hangzásegység és az elemi mondat a beszédben. In *Magyar Nyelvőr* 138/4: 424–439.
- Skribnik, Elena. 2001. Pragmatic structuring in Northern Mansi. In Seilenthal, Tõnu (Hrsg.), *Congressus Nonus Internationalis Fenno Ugristarum 7.-13. 8. 2000 Tartu Pars VI. Dissertationes sectionem: Linguistica Ill.* Tartu. 222–239.
- Váradi, Viola 2013 *A spontán beszéd szegmentálása produkciós és percepciósszempontból*. Doktori disszertáció. ELTE.
- Virtanen, Susanna. 2012. Three-participant constructions in Eastern Mansi. *Linguistica Uralica* 2012: 2. 120–130.
- Virtanen, Susanna. 2015. *Transitivity in Eastern Mansi – An Information Structural Approach*. Faculty of Arts, University of Helsinki.
- Wright, Suzanne – Givón, Talmy. 1987. The Pragmatics of Indefinite Reference: Quantified Text-Based Studies. *Studies in Language* 11:1–33.

Köszönöm a figyelmet!

nemeth.szilvia.viktoria@gmail.com

Az előadás az OTKA FNN 107793 számú
projekt keretében készült.